

Hamsun

2009

På gjengrodde stier

September

18

Fredag

Agder Teater
Tjæreheia,
kl. 20.30

Foto: Einar Haug/SCANPIX

Foto: Jo Michael

H.K.H. Kronprinsesse Mette-Marit er beskytter for Hamsun 2009.

Åpne dikterstier

Så langt i år har Nasjonalbiblioteket i samarbeid med Riksteatret markert 150-årsjubileet for Knut Hamsuns fødsel i Oslo, Lom/Vågå og Hamarøy. Det er ikke tilfeldig at den fjerde og siste nasjonale markeringen er i Grimstad. I Grimstad bodde Hamsun den siste delen av sitt liv. Her skrev han. Her drev han gården Nørholm. Her satt han i husarrest etter krigen. I *På gjengrodde stier* forteller han om denne tiden.

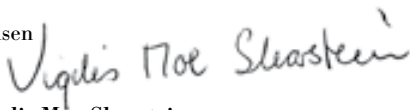
Det er derfor heller ikke tilfeldig at markeringen i Grimstad har utgangspunkt i *På gjengrodde stier*. Det var den teksten han selv satte punktum med, litterært og som vitnesbyrd om sitt liv. Med denne boken skapte han ikke bare et forsvarsskrift som belyser rettssaken etter krigen, men en tekst som karakteriseres som et av de mest oppsiktsvekkende møtepunktene i norsk litteratur mellom sakprosa og skjønnlitteratur, en forløper for måten mange skriver biografier på i dag.

Hele Hamsuns forfatterskap kan karakteriseres som en forløper. Som tidlig modernist har han inspirert forfattere og andre kunstnere, nasjonalt og internasjonalt. For det fikk han nobelprisen i litteratur.

Når Riksteatret sammen med Agder Teater nå setter opp en forestilling i Fjæreheia basert på *På gjengrodde stier*, er det en dramatisering som går opp igjen stiene. Den viser Hamsuns liv og forfatterskap fra dikterens eget ståsted.

En forestilling nettopp i Fjæreheia minner også om at Grimstad er dikternes by, Ibsens og Hamsuns. Jeg håper den nasjonale markeringen her i 2009 bidrar til å forsterke interessen for Grimstad som dikternes by. Det holder dikterstiene åpne.

Hilsen

Vigdis Moe Skarstein
nasjonalbibliotekar

På gjengrodde stier

Krigen er over. 86 år gammel sitter Knut Hamsun i arrest på sykehuset i Grimstad, anklaget for landssvik. Tunghørt og nesten blind – han venter.

«Kan det være mulig at noen spekulerer i min alderdom og stunder på at jeg sjøldør?»

Fjæreheia er steinbruddet som tyskerne anla for å skaffe granitt til Hitlers seiersmonument i Berlin. Den 18. september fremfører Lars Øyno deler av *På gjengrodde stier*, sammen med Ingrid Breie Nyhus på klaver og Agder Vokalensemble. Er det mulig å komme frem på gjengrodde stier?

Forestillingen «På gjengrodde stier» er den siste av fire nasjonale jubileumsmarkeringer i anledning 150-årsjubileet for Knut Hamsun.

18. september kl. 20.30
i Agder Teater-Fjæreheia

Foto: Kjartan Bjelland

Transport

Buss fra Grimstad rutebilstasjon til Agder Teater-Fjæreheia kl. 19.00, 19.30 og 20.00. Retur til Grimstad rutebilstasjon umiddelbart etter forestillingen. Billett tur/retur kr 50.

Parkering ved Fjære kirke, kr 20. Buss fra Fjære kirke: kr 50 tur/retur.

Medvirkende

Forestillingen «På gjengrodde stier» er basert på Knut Hamsuns dokumentarroman med samme navn fra 1949. Forestillingen er et samarbeid mellom Riksteatret og Agder Teater, på oppdrag fra Nasjonalbiblioteket.

Regi: Hilde Andersen

Tekstbearbeiding: Oda Radoor

Skuespiller: Lars Øyno

Pianist: Ingfrid Breie Nyhus

Kor: Agder Vokalensemble

Dirigent: Tim Harry Blomberg

Lys og videodesign: Ola Bråten

Lysmester: Kaja Glenne og Daniel Kolstad Gimle

Lydtekniker: Per Henning Finstad

Dramaturg: Oda Radoor

Kostymer: Marianne Sembsmoen

Maskør: Marianne Log

Informasjon: Hamsun 2009

Teknisk produsent: Kjell Hjelmerud og Ståle Ellingsen

Produsent: Beate Svenningsen

Kunstnerisk leder Hamsun-året: Catrine Telle

Takk^{til}:

Oslo Nye Teater, Det Norske Teatret, Fjæreheia Drift, Grimstad bys museer, Grimstad – dikternes by og Norges Musikkhøgskole

www.hamsun.no

Musikalsk motstand

Foto: Louis Anton Jacobsen.
Eier: Nasjonalbiblioteket, Billedsamlingen

Foto: Martha Grande Myhrslø.
Eier: Nasjonalbiblioteket, Billedsamlingen

Harald Sæveruds raseri og hat over okkupasjonsmakten i Norge under andre verdenskrig traff ham som et skudd av inspirasjon; «Kjempeviseslåttene» kom til ham på et fergeleie innerst i Sognefjorden i 1942. Komposisjonen ble Sæveruds bidrag til den norske motstandskampen, og han tilegnet komposisjonen til de mange store og små kjempere i Hjemmefronten.

Det mektige og kraftfulle musikkstykket benyttes i jubileumsforestillingen «På gjengrodde stier» som en kommenterende bakgrunn til Knut Hamsuns egne ord; de poetiske livserindringer og de forførende forsvarstaler i dokumentarromanen *På gjengrodde stier* (1949). Slik møtes og konfronteres bokens monologiske talestrøm av en musikk som i sammenhengen inviterer til dialogisk meningsbrytning.

Harald Sigurd Johan Sæverud (1897–1992), norsk, nyklassisk komponist. Sæveruds musikk bærer preg av nasjonal tonefølelse, vitalitet, sterkt markerte rytmer og folkemusikk.

Hamsun-program i Grimstad

19. september

**Kl. 10.30: «Hamsuns ruslespor
– På gjengrodde stier»**

I *På gjengrodde stier* beskriver Hamsun sine rusleturer da han satt i husarrest på Grimstad sykehus. Turene gikk hardt utover skoene. Da han ville sende brev til Nørholm etter nye sko, ville ingen hjelpe ham. Arrestanten måtte dermed selv ta turen til byen. Vi følger i Hamsuns fotefar over heiene og ned til postkassen i sentrum. Guide er kultursjef i Grimstad, Bjørn Kristian Pedersen.

Oppmøte: Ved tidligere Grimstad sykehus (Frivoldveien 24). Turen er gratis. Noe ulendt terreng.

**Kl. 12.00: Åpning av utstillingen
«På gjengrodde stier – med tilbakeblikk»**

Grimstad Kunstforening markerer Hamsun-året 2009 med en nyproduisert utstilling av to nestorer i norsk samtidskunst. Ørnulf Opdahl skal vise bilder basert både på den gamle Hamsun og på boken *På gjengrodde stier*. Nina Sundbye presenterer skulpturer fra Hamsuns forfatterskap. Vi møter bl.a. Victoria, Edvarda, Isak Sellanrå, Ylajali og jeg-figuren i *Sult*. Utstillingen vises fram til 11. oktober 2009. Adr.: Vestre gate 4.

**Kl. 14.00: Visning av stumfilmklassikeren
*Markens grøde***

Stumfilmen *Markens grøde* (Gunnar Sommerfeldt, 1921) er en milepel i norsk filmhistorie. Det var første gang et stort litterært verk ble filmatisert i Norge og den første spillefilmen med originalkomponert musikk, skrevet av Leif Halvorsen. Filmen er nylig restaurert og kan nå oppleves med den vakre originalmusikken nyinnspilt av Kringkastingsorkesteret. Filmen varer ca. 1,5 time. Sted: Grimstad kulturhus (Storgata 33). Gratis.

... gaa til
... uten Felge, hun
... siste.
Det er et Gode at ha Gar
... over.

•

St. Hans 1948.
Idag har Heisteret dømt.
Skriving.

Paa gjengradde Stier (1949)

...lytt eller otti
stakrevne Rute mellom
hadde Gangryn til det
...ngryn mange Aar frem-

og jeg ender min

På gjengrodde stier (1949)

Det er ikke alltid like lett å beskrive en bok. Knut Hamsuns framstilling av perioden mellom arrestasjonen den 26. mai 1945 og høyesterettsdommen som falt på sankthansaften 1948, *På gjengrodde stier*, er et av de merkelige dokumentene som finnes i norsk litteraturhistorie.

I dette verket følger vi den nesten 90 år gamle dikterhøvdingen og landsforræderen på hans egen reise gjennom rettsoppjøret etter krigen, fra husarresten på Nørholm, via Grimstad sykehus og til gamlehjemmet i Landvik. Hamsun går turer i Heia, forteller små historier, nedtegner erindringer fra sin ungdom – og venter. Han venter på at saken hans skal komme opp for retten. Han venter på å forklare seg. Han venter på å få sin endelige dom. Hele tiden med en bitter fastholdelse av sin egen psykiatriske degradering, sin sosiale utstøtthet og sitt eget politiske eksil.

I Hamsuns tale til retten under rettssaken i Grimstad, som er innlemmet i sin helhet i *På gjengrodde stier*, gjentar og gjentar han at han ikke ønsker å unnskyldes eller forsvare seg, men å forklare seg. Han står inne for de artiklene han skrev under krigen. Som han alltid har gjort. Kanskje er det dette som gjør sterkest inntrykk når man leser *På gjengrodde stier* i dag; den store, store prosaforfatteren som i stivhet og trass roper ut sitt eget ansvar på en måte ingen lenger er i stand til å høre.

Trond Haugen
forskningsbibliotekar, Nasjonalbiblioteket

Dramatikk i granitt

Allerede i 1930-årene begynte Hitler å planlegge et gigantisk seiersmonument i Nürnberg over Det tredje rikets vekst og erobringer. Planen var blant annet å bygge et monumentalt stadionanlegg, på området til det gamle Zeppelin-feldt, med plass til 400 000 tilskuere. Adolf Hitler satte rustningsminister og arkitekt Albert Speer på saken. Basert på Speers teorier om «ruin-verdi» og betongens ubestandighet, valgte Speer, med Hitlers aksept, granitt som sentralt byggemateriale i sine planer. Granitten skulle hentes fra hele det storgermanske riket.

Under okkupasjonen av Norge fra 1940 ble også norsk granitt bestilt til bruk i Nürnberg, blant annet fra Fjære-området i Aust-Agder. Gjennom flere mindre steinbrudd hadde den vakre fjæreganitten

blitt kommersielt utnyttet allerede fra 1870-årene. Fjæreganitt er eksempelvis brukt som dekorative innslag i Trefoldighetskirken i Arendal og i Skiens karakteristiske totårnskirke. Granitten hadde også før Hitlers gigantomane planer blitt eksportert til utlandet, blant annet til Hamburg der den ble brukt i en bankbygning.

I Grimstad havn bygget det seg etter hvert opp store mengder granittblokker for utskipning til Tyskland. Men fjæreganitten kom aldri så langt. Ved freden i 1945 ble steinpartiet overtatt av Direktoratet for fiendtlig eiendom, og «Hitler-stenen» ble senere brukt i terrasserings og veianlegg.

Fra steinbrudd til friluftsteater
Nürnberg fikk aldri et stadion med

400 000 sitteplasser. Men i 1993 lanserte Bentein Baardson m.fl. den visjonære ideen om å bygge en spektakulær utendørsscene i steinbruddet i Fjæreheia. Baardsson og Agder Teater fikk gleden av å se drømmene virkeliggjort – i betong og noe osp (!) og med sitteplass til nærmere 1000.

For Grimstad har Fjæreheia bidratt til å grunnfeste byens posisjon som Dikternes by. Utendørsscenen åpnet med Ibsen-stykket «Catilina» i 1993. Siden den gang har det blitt spilt flere Ibsen-stykker og nå, i jubileumsåret, også Hamsun. I juli 2009 ble Baardsons «Blomster og blod» vist, og 18. september spilles «På gjengrodde stier» som den siste av fire nasjonale jubileumsmarkeringer i 2009.

Foto: Marte-Kine Sandengen

Hva er det med Hamsun og kalenderblad?

«Jeg har alltid hat det med at rable ned litt om Nætterne efter et Par Timers Søvn, det er verken Fugl eller Fisk om Morgningen, bare løse Lapper, jeg har ikke anden Klad,» skrev Hamsun til sin forlegger. Når Knut Hamsun skrev notater, brukte han det papiret han hadde for hånden: egne manuskriptblad, mottatte brev og konvolutter, regninger og ikke minst begge sider av avrevne kalenderblad.

Hamsun 2009 har tatt kalenderlappene i bruk som designelement i 150-årsjubileet, blant annet på bannere, løpesedler, invitasjoner og på programforsiden du her holder i hendene.

Anna Aune ved reklamebyrået Hei! står for utformingen.

Les mer på www.hamsun.no